

Kuuden suurimman kaupungin vammaispalvelulain mukaiset
palvelut ja taloudelliset tukitoimet 2007

Vammaispalvelujen Kuusikko-
työryhmä
Aila Kumpulainen
27.6.2008

Kuusikko-työryhmän julkaisusarja
Teksti: Aila Kumpulainen
Kansi: Kati Rosenberg

ISSN 1457-5078

Edita Oy Ab 2008
Helsinki

Tekijä(t) Kuusikko-työryhmän vammaispalvelun asiantuntijaryhmä, kirjoittanut Aila Kumpulainen		
Nimike Kuuden suurimman kaupungin vammaispalvelulain mukaiset palvelut ja taloudelliset tukitoimet 2007		
Julkaisija (virasto tai laitos) Helsingin sosiaalivirasto, Espoon sosiaali- ja terveystoimi, Vantaan sosiaali- ja terveystoimi, Turun sosiaalikeskus, Tampereen hyvinvointipalvelut, Oulun sosiaali- ja terveystoimi	Julkaisuaika 6/2008	Sivumäärä, liitteet 12 s + liitteet
Sarja nimike Kuusikko-työryhmän julkaisusarja		Osanumero 4/2008
ISSN-numero 1457-5078	Kieli Suomi	
<p>Tiivistelmä</p> <p>Kuusikon kaupungeissa keskimäärin 2 % kunnan väestöstä, eli yhteensä 33 680 henkilöä, käytti VpL:n mukaisia palveluja ja taloudellisia tukitoimia. Asiakkaista 81 % sai kuljetuspalveluja.</p> <p>VpL:n mukaisiin palveluihin ja tukitoimiin kului 96,2 milj. euroa vuonna 2007. Kustannukset nousivat reaalisesti 3,5 % edellisestä vuodesta. Kunnan asukasta kohti laskettuna vammaispalvelulain mukaisiin palveluihin kului 64 euroa ja asiakasta kohti laskettuna 2 858 euroa. Vammaispalvelulain mukaisten palvelujen vuotuinen kustannusten kasvu on ollut 2-3 % viiden viime vuoden aikana.</p> <p>Vammaispalvelulain mukaisia kuljetuspalveluja käytti 27 000 asiakasta ja sosiaalihuoltolain mukaista kuljetuspalvelua 5 000 asiakasta. Kaikista kuljetuspalveluasiakkaista oli pääkaupunkiseudun kunnissa ja Oulussa sosiaalihuoltolain kuljetuspalvelujen asiakkaita 17-20 %, Turussa 13 % ja Tampereella 6 %. Ikääntyneiden asiakkaiden kuljetuspalvelut on pyritty toteuttamaan uudelleen käyttöön otetun sosiaalihuoltolain kuljetuspalvelun avulla. SHL:n mukaisten kuljetusten käytön mahdollistamiseksi on mm. tulorajoja korotettu. 2000-luvun alussa kuljetuspalvelujen välittämiseen ja matkojen yhdistelyyn perustettujen kuljetuspalvelukeskusten odotettuja hyötyjä ei ole saatu toteutumaan ja kunnat ovat eri tavoin muuttamassa niiden toimintaa. Noin 20 - 28 %:lle kuljetuspalvelujen käyttäjistä oli vapautettu kuljetuspalvelukeskusten käytöstä ja heillä oli oikeus käyttää vakiotaksia tai kulkea matkat yksin.</p> <p>Tulkkipalveluja käytti runsas 1500 asiakasta ja kustannukset toiminnasta olivat runsas 5,8 milj. euroa Kuusikon kunnissa vuonna 2007. Tulkkipalvelujen kilpailutus ja tilausten järjestäminen hankintapiirien kautta johtivat tulkkipalvelujen saannin parantumiseen ja huomattavaan kustannusten nousuun. Asioimistulkkauksen asiakaskohtainen tuntimäärä nousi 50 -> 57 tuntiin asiakasta kohti vuonna 2007. Tulkkipalvelun kokonaiskustannukset lähes kaksinkertaistuivat vuodesta 2003. Palvelun käyttäjien määrä lisääntyi vastaavana aikana noin 20 %. Asiakaskohtaiset tulkkipalvelun kustannukset olivat 3 800 euroa vuodessa ja ne ovat viidessä vuodessa nousseet 51 %.</p> <p>Vammaispalvelulain mukaisen palveluasumisen asiakkaita oli Kuusikon kunnissa noin 700 vuonna 2007. Tämän lisäksi kunnissa oli 484 asiakasta, joille on tehty palveluasumisen päätös kotiin ja joiden palvelut toteutetaan henkilökohtaisen avustajan, kotipalvelun tai ostopalvelujen avulla. Asiakasmäärä on kasvanut vuodesta 2003 yli 51 %. Palveluasumisen asiakasmäärän kasvuun on vaikuttanut mm. yleinen suuntaus palvelurakenteen keventämiseen laitoshoidosta avopalveluihin ja nuorten vaikeavammaisten itsenäistymisen lisääntyminen. Samaan aikaan on palveluntuottajien määrä kasvanut. Palveluasumisen kustannukset olivat 25 miljoonaa euroa, ja asiakkaan kustannukset runsaat 36 000 euroa.</p> <p>Vuonna 2007 tuli kunnan erityisen järjestämisvelvollisuuden piiriin vaikeavammaisten päivätoiminta. Toimintaa järjestettiin vajaalle 300 henkilölle ja siihen kului noin miljoona euroa.</p>		
Asiasanat Vammaiset, kustannukset, kuntavertailu		
Tiedustelut Työryhmän jäsenet, liite 5	Jakelu www.kuusikkokunnat.fi	

Sisällysluettelo

1	JOHDANTO	3
2	VAMMAISPALVELULAIN MUKAISET PALVELUT JA TALOUDELLISET TUKITOIMET	3
2.1	Vammaispalvelulain mukaisten palvelujen kokonaisuus vuosina 2003 - 2007	3
2.2	Kuljetuspalvelut	6
2.3	Tulkkipalvelut	9
2.4	Palveluasuminen	10
2.5	Vaikeavammaisten henkilöiden päivätoiminta	10
3	YHTEENVETO	11
	LIITTEET	13

Kuviot

Kuvio 1. Asiakaskohtaiset kaikkien palvelujen kustannukset vuosina 2003, 2006 ja 2007 ja muutos vuosien välillä (vuoden 2007 rahan arvossa)

Kuvio 2. Asiakaskohtaiset kustannukset palveluittain 2003, 2006 ja 2007 (v. 2007 rahan arvossa)

1 Johdanto

Suomen viisi suurinta kaupunkia, Helsinki, Espoo, Vantaa, Turku ja Tampere ovat vertailleet vammaispalvelulakiin(380/1987, VpL) perustuvia palveluja ja tukitoimia vuodesta 1998 alkaen. Oulu tuli mukaan vertailutyöhön vuoden 2005 toiminta- ja kustannustiedoilla.

Vertailussa on koottu tiedot kaikista vammaispalvelulain mukaisista palveluista ja taloudellisista tukitoimista sekä lisäksi sosiaalihuoltolain (710/1982, ShL) mukaisista kuljetuspalveluista ja palvelulinjatoiminnasta. Tekstissä on käsitelty tarkemmin kuljetuspalveluja, tulkkipalveluja, palveluasumista ja vammaisten henkilöiden päivätoimintaa. Asunnon muutostöitä sekä asunnon välineitä ja laitteita koskevia ohjeita on koottu liitteeseen 4.

Vammaispalvelulain mukaisten palvelujen ja tukitoimien vertailun on tuottanut asiantuntijaryhmä, jonka puheenjohtajana oli Kaisa Kiiski Turusta ja sihteerinä Aila Kumpulainen. Työryhmän jäsenten yhteystiedot ovat liitteessä 5.

2 Vammaispalvelulain mukaiset palvelut ja taloudelliset tukitoimet

2.1 Vammaispalvelulain mukaisten palvelujen kokonaisuus vuosina 2003 - 2007

Vammaispalvelulain mukaisia palveluja ja tukitoimia käytti Kuusikon kaupungeissa keskimäärin 2,2 % kunnan väestöstä vuonna 2007. Tampereella vammaispalvelulain palvelujen piirissä olleiden osuus väestöstä oli korkein (3,6 %) ja Espoossa alhaisin (1,4 %).

Vuoden 2007aikana yhteensä **33 680** (33 282-vuoden 2006 tieto) henkilöä käytti vammaispalvelulain mukaisia palveluja ja taloudellisia tukitoimia Kuusikon kunnissa. Asiakasmäärä nousi 1,2 % edellisestä vuodesta. Asiakkaista 81 % käytti kuljetuspalveluja. Kuljetuspalvelujen osuus kokonaiskustannuksista oli 41 %.

Vammaispalvelulain mukaisiin palveluihin ja tukitoimiin kului **96,2** miljoonaa euroa vuonna 2007. Kustannukset nousivat reaalisesti 3,5 % edellisestä vuodesta. Kunnan asukasta kohti laskettuna vammaispalvelulain mukaisiin palveluihin kului 64 euroa. Asukasta kohti lasketut kustannukset olivat korkeimmat Vantaalla (73 euroa/asukas) ja alhaisimmat Oulussa (46 euroa/asukas). Suurimmat erot Vantaan ja Oulun välillä syntyivät kuljetuspalveluissa. Vantaalla oli suhteellisesti lähes 1,5-kertainen määrä kuljetuspalveluasiakkaita Ouluun verrattuna. Vantaalla 65 vuotta täyttäneistä 14 % käytti vammaispalvelulain kuljetuspalveluja kun vastaava osuus Oulussa oli 10,5 %. Lisäksi kuljetuspalveluasiakkaan kustannukset olivat Vantaalla kaksinkertaiset Ouluun verrattuna.

VpL:n mukaisten palvelujen ja tukitoimien asiakkaat 2003-2007	Muutos %				
	2003	2006	2007	2003-2007 (Viisikko)	2006-2007 (Kuusikko)
Kokonaisasiakasmäärä	30 423	33 282	33 680	1,9	1,2
Kuljetuspalvelut	28 234	27 039	27 216	-10,1	0,7
Tulkkipalvelut	1 127	1 417	1 513	21,0	6,8
Palveluasuminen	428	631	697	51,6	10,5
Henkilökohtainen avustaja	996	1 291	1 398	29,2	8,3
Asunnon muutostyöt	1 350	1 680	1 521	1,0	-9,5
Asunnon välineet ja laitteet	1 093	1 216	1 386	6,7	14,0
Vaikeavammaisten päivätoiminta			265		

Palveluasumisen, henkilökohtaisen avustajatoiminnan ja tulkkipalvelujen asiakasmäärä on noussut eniten vuodesta 2003 vuoteen 2007. Kuljetuspalvelujen asiakasmäärä on vastaavana aikana laskenut 10 %. Asiakkaiden vähennys on tapahtunut kokonaan Helsingissä, missä asiakkaat ovat vähentyneet 3 000 henkilöllä vertailuajankohtana. Muissa vertailun kunnissa myös kuljetuspalvelun asiakasmäärä on kasvanut.

Tulkkipalvelujen kokonaiskustannukset ovat lähes kaksinkertaistuneet vuosina 2003 - 2007. Asiakkaita toimintaan tuli kyseisenä aikana runsas 20 % lisää. Tulkkipalvelujen kokonaiskustannusten kasvu tapahtui suurelta osin vuonna 2006, jolloin tulkkipalveluja kilpailutettiin. Uudellamaalla järjestettiin palvelujen hankintapiiri ja Tampereen seudulla seutukunnallinen tulkkivälityskeskus.

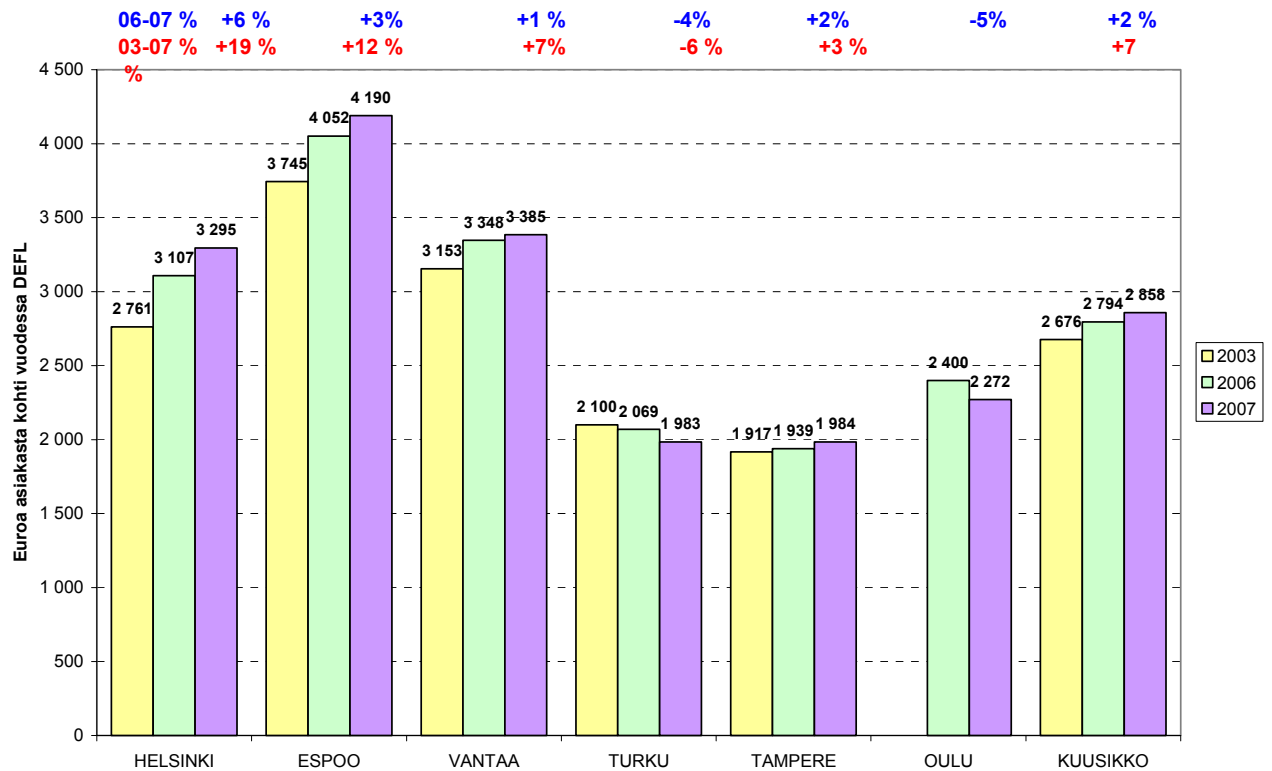
Palveluasumisen kokonaiskustannukset ovat kasvaneet runsaat 50 % ja henkilökohtaisen avustajatoiminnan kustannukset lähes 23 %. Näissä toiminnoissa kustannusten kasvu on vastannut asiakasmäärän kasvua.

VpL:n mukaisten palvelujen ja tukitoimien nettokustannukset 2003-2007(vuoden 2007 arvossa)			Muutos DEFL %		
	2 003	2006	2007	2003-2007 (Viisikko)	2006-2007 (Kuusikko)
Kokonaiskustannukset	81 407 671	92 995 599	96 241 626	11,1	3,5
Kuljetuspalvelut	41 695 721	38 726 544	39 750 133	-9,0	2,6
Tulkkipalvelut	2 875 411	5 486 875	5 849 781	86,9	6,6
Palveluasuminen	15 390 575	23 213 057	25 030 825	51,5	7,8
Henkilökohtainen avustaja	13 497 612	17 135 524	18 201 818	23,1	6,2
Asunnon muutostyöt	2 318 175	2 843 432	2 806 892	13,6	-1,3
Asunnon välineet ja laitteet	1 095 966	844 543	1 138 094	-5,2	34,8
Vaikeavammaisten päivätoiminta			1 056 165		

Kuljetuspalveluissa oli Helsingissä, Espoossa, Tampereella ja Oulussa käytössä kuljetuspalvelukeskusten kautta tapahtuva matkojen yhdistely. Kuljetuspalveluissa on saatu pysäytettyä asiakasmäärän ja kustannusten vuosittainen suuri kasvu. Useat kunnat ovat kuitenkin suunnittelemassa muutoksia kuljetuspalvelukeskusten toimintaan, sillä kaikkia odotettuja hyötyjä ei ole saavutettu. Ongelmia on ollut matkojen välitystoiminnassa ja matkojen yhdistelyssä. Kuljetuspalveluja (erityisesti ikäänntyneiden matkoja) on pyritty suuntaamaan sosiaalihuoltolain mukaisiin palveluihin ja palvelulinjoille sekä joukkoliikenteen käyttöön.

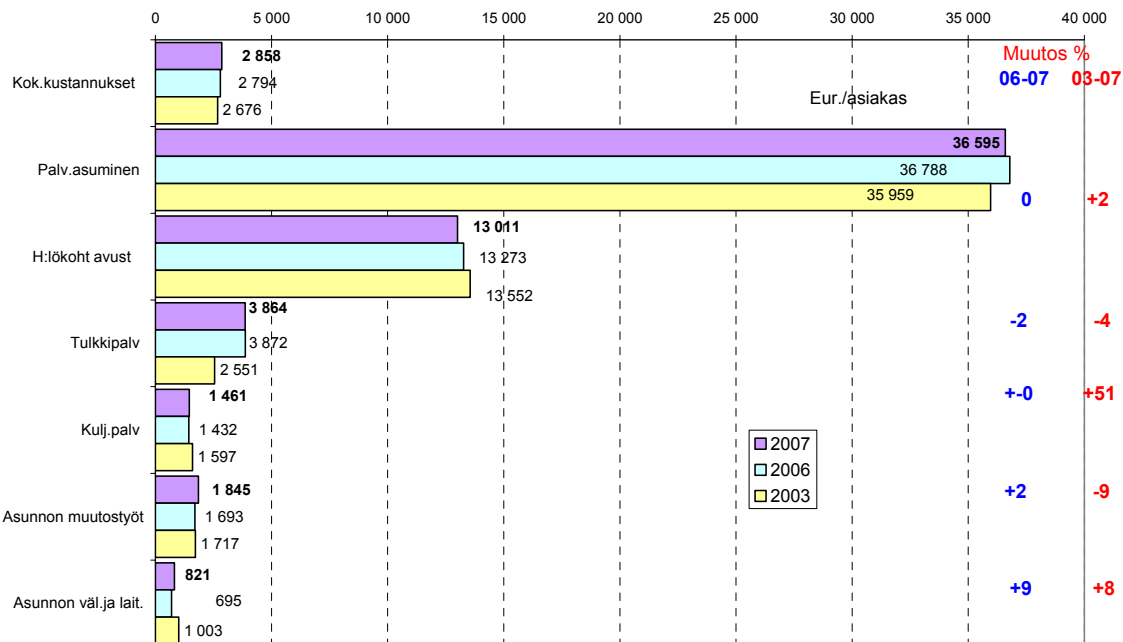
Asunnon muutostöiden ja asuntoon kuuluvia välineitä ja laitteita saaneiden asiakkaiden määrä on kasvanut viidessä vuodessa noin neljänneksen. Kokonaiskustannukset ovat samaan aikaan alentuneet, sillä asiakaskohtaiset kustannukset ovat laskeneet varsinkin asuntoon kuuluvien välineiden ja laitteiden osalta.

Vuonna 2007 tuli kunnan erityisen järjestämisvelvollisuuden piiriin vaikeavammaisten päivätoiminta. Toimintaa järjestettiin vajaalle 300 henkilölle ja siihen kului noin miljoona euroa.



Kuvio 1. Asiakaskohtaiset kaikkien palvelujen kustannukset vuosina 2003, 2006 ja 2007 ja muutos vuosien välillä (vuoden 2007 rahan arvossa)

Palvelujen kustannukset asiakasta kohti Kuusikon kunnissa olivat keskimäärin **2 858** euroa vuonna 2007. Kustannukset ovat reaalisesti nousseet 7 % vuodesta 2003. Pääkaupunkiseudun kunnissa asiakaskohtaiset kustannukset ovat koko tarkastelun ajan olleet muita vertailun kuntia korkeammat ja nousivat nytkin keskimääräistä enemmän, 7-19 %.



Kuvio 2. Asiakaskohtaiset kustannukset palveluittain 2003, 2006 ja 2007 (v. 2007 rahan arvossa)

Palvelukohtaiset kustannukset asiakasta kohti ovat viiden kuluneen vuoden aikana kasvaneet merkittävästi ainoastaan tulkkipalveluissa.

2.2 Kuljetuspalvelut

Kuljetuspalveluja myönnetään kaikissa Kuusikon kunnissa sekä vammaispalvelulain että sosiaalihuoltolain mukaan. 1990-luvulla useat kunnat lakkauttivat sosiaalihuoltolain mukaiset kuljetuspalvelut säästösyistä. Samasta syystä ne on vähitellen palautettu käyttöön kaikkialla, viimeisenä Tampereella vuonna 2006. Vammaispalvelulain mukaista kuljetuspalvelua käytti 27 000 asiakasta ja sosiaalihuoltolain mukaista kuljetuspalvelua 5 000 asiakasta vuonna 2007. Valtaosa kuljetuspalvelujen käyttäjistä oli ikääntyneitä. 65 vuotta täyttäneitä asiakkaista oli noin 70 %. Työ- tai opiskelumatkojen käyttäjiä oli vammaispalvelulain kuljetuspalvelujen asiakkaista 4 %.

VpL:n ja ShL:n kuljetuspalveluja käyttäneen 2007 sekä muutos % edellisestä vuodesta				
	VpL	% ed. v	ShL	% ed. v
Helsinki	9 933	-4,5	2 463	30,6
Espoo	2 879	3,6	593	3,5
Vantaa	3 814	4,9	761	5,3
Turku	3 342	7,2	501	24,0
Tampere	5 417	0,3	338	0,0
Oulu	1 831	7,5	385	11,6
Kuusikko	27 216	0,7	5 041	28,2

Vammaispalvelulain kuljetuspalvelun asiakasmäärä on laskenut Helsingissä vuodesta 2001 joka vuosi. Sosiaalihuoltolain kuljetuspalvelun asiakasmäärä puolestaan on noussut voimakkaasti. Helsinki on keskittänyt kuljetuspalvelupäätösten teon 12 sosiaaliohjaajalle vuoden 2005 alussa. Vuodesta 2004, jolloin sosiaalihuoltolain matkat otettiin käyttöön uudelleen, asiakasmäärä on noussut yli kaksinkertaiseksi.

Muissa vertailun kunnissa sekä vammaispalvelulain, että sosiaalihuoltolain mukaisten kuljetusten asiakasmäärä on kasvanut. Turussa vammaispalvelulain kuljetusten asiakasmäärä vuonna 2007 oli 30 % korkeampi ja Vantaalla 24 % korkeampi kuin vuonna 2003.

Erityisesti ikääntyneiden asiakkaiden kuljetuspalvelut on pyritty toteuttamaan sosiaalihuoltolain mukaan. Sosiaalihuoltolain mukaisten kuljetuspalvelujen käytön lisäämiseksi on mm. tulorajaa nostettu pääkaupunkiseudun kunnissa 1 570 euroon/kk (3x kotihoidon maksuttomuuden tuloraja) yhdeltä henkilöltä. Tampereella tuloraja on 1 335 euroa/kk ja Turussa 950 euroa/kk. Tulorajan alhaisuus rajoittaa kyseisen palvelun saatavuutta. Kaikista kuljetuspalveluasiakkaista oli pääkaupunkiseudun kunnissa ja Oulussa sosiaalihuoltolain kuljetuspalvelujen asiakkaita 17- 20 %, Turussa 13 % ja Tampereella 6 %.

Vammaispalvelulain mukaisiin kuljetuspalveluihin kului lähes 40 milj. euroa ja sosiaalihuoltolain mukaisiin 2,8 milj. euroa vuonna 2007 (7,1 % VpL:n summasta). Kustannukset kasvoivat reaalisesti vammaispalvelulain palveluissa vajaat 3 % edellisestä vuodesta ja sosiaalihuoltolain palveluissa noin 28 %. Ainoastaan Turussa vammaispalvelulain kuljetusten kustannukset kasvoivat enemmän kuin sosiaalihuoltolain kuljetusten kustannukset.

VpL:n ja ShL:n kuljetuspalvelujen nettokustannukset, milj. eur. 2007 sekä DEFL muutos % edellisestä vuodesta				
	VpL	DEFL muutos % ed. v	ShL	DEFL muutos % ed. v
Helsinki	13 967 452	4,1	1 548 373	23,2
Espoo	6 519 397	1,5	557 463	43,9
Vantaa	7 061 098	3,3	360 118	7,0
Turku	4 396 467	3,5	155 670	0,4
Tampere	5 986 505	-0,4	119 257	
Oulu	1 819 214	1,7	77 567	7,9
Kuusikko	39 750 133	2,6	2 818 448	27,6

Vammaispalvelulain mukaisia yhdensuuntaisia matkoja myönnettiin 1 833 230 ja sosiaalihuoltolain mukaisia matkoja 123 791. Helsingissä vammaispalvelulain matkojen määrä on pudonnut lähes 45 % vuoden 2003 tilanteesta. Muissa vertailun kunnissa vammaispalvelulain matkamäärä on kasvanut.

Kuljetuspalvelukeskusten toiminta ja vaihtoehtoiset tavat järjestää kuljetuspalveluja

Kuljetuspalvelukeskusten (käytössä Helsingissä, Espoossa, Tampereella ja Oulussa) kautta tehtiin 91 % kaupunkien vammaispalvelulain ja sosiaalihuoltolain kuljetuspalvelun matkoista vuonna 2007. Matkojen yhdistelystä ei ole saatu tuotettua luotettavia tietoja kuljetuspalvelukeskusten toiminnan aikana.

Kuljetuspalvelukeskusten toimintaa on viime aikoina harkittu niistä saatujen kokemusten valossa uudelleen. Matkojen yhdistelystä ei ole saatu kustannuksiin verraten odotettuja hyötyjä. Matkapalvelukeskusten palvelujen (matkojen välitys ja yhdistely) kustannukset vaihtelivat 8-14 % välillä kuljetusten kokonaiskustannuksista vuonna 2007. Espoo on luopumassa kuljetuspalvelukeskustoiminnasta kokonaan. Espoo, Vantaa ja Kauniainen suunnittelevat kuljetuspalvelujärjestelmiensä yhtenäistämistä vuoden 2009 alkuun mennessä. Helsinki ja Tampere aikovat siirtää matkapalvelukeskusten toiminnan joko kokonaan tai matkojen yhdistelyn osalta kunnan hoidettavaksi. Oulussa matkapalvelukeskuksen toiminta laajenee seutukunnalliseksi tulevaisuudessa.

Kuljetuspalveluja täydentävänä vaihtoehtona on kunnissa Turkua ja Vantaata lukuun ottamatta myönnetty julkisen liikenteen matkakortteja. Espoo myönsi matkakortin kaikille, jotka sitä halusivat. Helsingissä matkakortin saivat maksuttomana kannustimena matkapalvelukeskusta käyttävät. Matkapalvelukeskuksen käytöstä irrotuksen saaneille sitä ei myönnetty. Yksilöllisen kuljetuspalvelun lisäksi/vaihtoehdoksi myönnettiin yhteensä noin 1 400 (900 Vpl, 500 ShL) matkakorttia. Kustannukset matkakorteista olivat noin 1,2 miljoonaa euroa.

Osa kuljetuspalvelujen asiakkaista on saanut irrotuksen keskitettyjen kuljetuspalvelujen käytöstä, jolloin heillä on ollut mahdollista käyttää vakio/tuttutaksia tai tilata taksi pelkästään omaan käyttöönsä. Tällaisten asiakkaiden osuus kuljetuspalvelujen käyttäjistä oli noin 20-28 % kuljetuspalvelun asiakkaista eri kaupungeissa.

Palvelulinjojen kustannukset kunnille olivat noin 2 miljoonaa euroa vuonna 2007. Palvelulinjojen kustannukset eivät ole mukana vammais- ja sosiaalihuoltolain mukaisissa kuljetuskustannuksissa. Palvelulinjat eivät ole kaikkialla täyttäneet niihin kohdistettuja odotuksia. Niiden linjoja ei ole kaikkialla saatu vastaamaan asiakkaiden tarpeita, jolloin palvelubussit ovat olleet vähäisellä käytöllä.

Kuljetuspalvelun toiminta kaupungeittain

Helsinki

Vammaispalvelulain perusteella kuljetuspalveluja saaneiden helsinkiläisten lukumäärä on vuodesta 2001 tasaisesti vähentynyt. Laskevaan kehitykseen ovat vaikuttaneet muun muassa palvelujen myöntämisen kriteerien tarkentaminen sekä ikäihmisten palvelujen myöntäminen ensisijaiseksi tarkoitetun sosiaalihuoltolain perusteella.

Matkojen lukumäärän kehitykseen keskeisesti vaikuttaneita tekijöitä ovat palvelun käyttäjien lukumäärän vähentyminen ja maksuttomalla YTV-kortilla tehdyt matkat. Merkittävää on se, että vuonna 2007 matkojen lukumäärä nousi ensimmäisen kerran kuuteen vuoteen.

Helsingin kaupungin sosiaalilautakunta päätti 27.5.2008 että vanhusten ja vammaisten kuljetuspalvelujen matkapalvelukeskustoiminta järjestetään 1.7.2009 alkaen toistaiseksi Helsingin kaupungin palvelukeskus Palmian kanssa, jolloin voidaan paremmin taata jatkuvuus asiakaspalvelussa ja pitkäjänteinen kehittäminen sosiaaliviraston ja Palmian yhteistyönä.

Espoo ja Vantaa

Espoossa luovutaan matkojen yhdistelyyn tähtäävästä kuljetuspalvelukeskustoiminnasta ja siirrytään asiakkaille entistä joustavampaan tapaan järjestää kuljetuspalvelut.

Vantaalla on kuljetuspalvelussa järjestelmä, jossa asiakas saa pääsääntöisesti matkansa alueen taksi- en tilauskeskuksesta. Poikkeuksena ovat ne asiakkaat, joille on myönnetty lupa poiketa keskitetystä tilausjärjestelmästä.

Espoo, Vantaa ja Kauniainen tekevät yhteistyötä näissä kaupungeissa nykyisin toimiville kuljetus- palvelujärjestelmille vaihtoehtoisen ja kaikille yhteisen järjestämistavan käyttöönottamiseksi. Tä- män suunnittelun lähtökohtana on ollut tarkastella inva-autoa tarvitsevien asiakkaiden ja tavallista taksia käyttävien asiakkaiden kuljetuspalvelutarpeita erikseen.

Tavallista taksia käyttävien asiakkaiden tarvitsemien matkojen osalta siirrytään järjestelmään, jossa asiakas tilaa matkansa pääsääntöisesti alueen taksikeskuksesta. Pääsääntö on, että kotoa lähdettäessä tilataan keskuksesta ja asioilta tullessa esimerkiksi kauppakeskuksesta voidaan ottaa kyyti lähim- mältä taksitolpalta tai keskuksesta tilaamalla. Vantaalla tämä on jo käytössä.

Kaupungeissa kilpailutetaan alueen inva-varusteltu kalusto ja haetaan sitä kautta inva-autoa tarvit- seville asiakkaille kapasiteettia ja autoilijoilta sitoutumista näiden matkojen hoitamiseen. Inva- taksia tarvitsevat asiakkaat tilaavat taksin yhdestä numerosta. Näin tehtäessä inva-taksia tarvitsevat asiakkaat tulevat samanarvoiseen asemaan matkojen tilaamisen ja saatavuuden suhteen kuin muut- kin taksien käyttäjät.

Turussa kuljetuspalvelupäätökset oikeuttavat käyttämään taksia tai invataksia. Tavallinen taksi on aina tilattava taksin tilauskeskuksen kautta, eikä esim. suoraan autosta. Sosiaalityöntekijä voi antaa luvan tietyn taksin käyttöön perustellusta syystä. Taksin voi myös ottaa taksiasemalta, jolloin on varmistettava, että kuljetuspalvelukortti käy ko. taksiin. Inva-taksin käyttäjät voivat käyttää valitse- maansa invataksia ja tilata kuljetuksen suoraan taksista. Mikäli samassa taksissa ja samaan suuntaan matkustaa enemmän kuin yksi kuljetuspalvelukorttia käyttävä asiakas, otetaan vain yhden asiakkaan kortilta matka. Kaikki kuljetuspalvelukortin omaavat maksavat kuitenkin omavastuun. Ensisijaises- ti asiakkaita ohjataan käyttämään julkista joukkoliikennettä. Matalalattiabussit ovat yleistyneet koko kaupungin alueella ja lisäksi Turussa liikennöi arkipäivisin kolme palvelulinjastoa.

Tampere

Tampere liittyi Pirkanmaan matkapalvelukeskukseen 1.4.2006. Sopimus on voimassa 31.3.2009 as- ti. Operaattorina toimii Itella Oyj. Matkapalvelukeskus välittää tilaukset Tampereen Aluetaksille, josta matkat välitetään lähimmälle taksille, invataksille tai ostoliikenneautolle. Matkapalvelukes- kuksen kautta tilataan sekä vammaispalvelulain että sosiaalihuoltolain mukaiset matkat. Tampereen kaupunki selvittää mahdollisuuksia yhdistellä kuljetuksia omana toimintanaan 1.4.2009 alkaen.

Asiakkaat, joilla on tututaksioikeus, voivat tilata taksin suoraan taksilta. Kuljettaja ilmoittaa tilatun matkan matkapalvelukeskukseen, jotta matkalle voidaan yhdistellä myös muita matkustajia. Yksin- matkustamisoikeiden omaavien asiakkaiden matkoihin ei yhdistellä muita matkoja. Matkat tulee kuitenkin tilata matkapalvelukeskusten kautta. Vuonna 2007 yhdistelyaste oli keskimäärin 18,9 %.

Tampereella palvelubussit liikennöivät 16 alueella, käytössä oli 17 palvelubussia. Palvelubussien liikennöintiäika oli arkisin 8,30-15.00. Palveluliikenteen nettokustannukset olivat kunnalle 3,54 eu- roa / matka. Tampereen kotihoidosta kustannetaan 10 avustajaa palvelubusseihin.

Oulu

Oulun kaupungissa kuljetuspalvelua toteuttavat useat eri toimijat. (Palvelulinja Onni, Oulun tekni- sen liikelaitoksen logistiikkayksikön henkilöautot sekä inva-varusteltu auto, suurin osa Oulun Alue- taksin autoista sekä Oulun alueen invataksit)

Kuljetuspalvelu tilataan aina matkapalvelukeskuksesta yhdestä numerosta. Peräti 98 % kuljetuspalvelumatkoista on tilattu matkapalvelukeskuksen kautta. Ainostaan sähköpyörätuolin ja ison kiinteän pyörätuolin käyttäjät voivat soittaa suoraan taksiin. Matkapalvelukeskuksen toiminta Oulussa on saanut hyvän asiakaspalautteen asiakaskyselyssä. Toimintaan ollaan tyytyväisiä sekä asiakas- että viranomaistaholla ja toimintaa ollaan laajentamassa seutukunnalliseksi. Myös kustannuskasvu on ollut maltillista matkapalvelukeskuksen ansiosta.

Oulussa tulevaisuuden haasteena on kuntaliitos 1.1.2009 alkaen Ylikiimingin kanssa, joka kasvattaa kuljetuspalvelussa lähikuntien määrää ja pidentää kunnan sisäisiäkin etäisyyksiä. Ylikiimingin alueella ollaankin kehitetty voimakkaasti palvelulinjaliikennettä.

2.3 Tulkkipalvelut

Vammaispalvelulakiin tuli vuoden 2007 alussa muutos tulkkipalveluihin. Tulkkipalvelujen vähimmäistuntimääriä korotettiin siten, että kuurosokeiden henkilöiden tuntimäärää nostettiin 240 tunnista 360 tuntiin ja kuulovammaisten sekä puhevammaisten henkilöiden 120 tunnista 180 tuntiin kalenterivuodessa. (380/1987 §8 a)

Tulkkipalveluja sai Kuusikon kunnissa 1 514 henkilöä vuonna 2007¹. Opiskelutulkkauksen asiakkaita oli 138 eli 9 % kaikista asiakkaista. Tulkkipalvelujen saataavuus on parantunut viime vuosina ja tulkkipalvelujen toteutumisprosentti oli pääkaupunkiseudun kunnissa keskimäärin 93,7 %, Turussa 96,6 %, Tampereella 98,2 % ja Oulussa 98 %.

VpL:n mukaisten tulkkipalvelujen asiakkaat ja nettokustannukset 2007						
	Asiakkaat		Opiskelutulkkaus asiakkaat		Kustannus et, milj.eur.	DEFL muutos % ed. v
	Asiakkaat	% ed. v	Asiakkaat	% ed. v		
Helsinki	472	3,5	61	-9,0	2 026 204	-1,3
Espoo	164	5,8	18	100,0	687 102	4,1
Vantaa	162	35,0	14	75,0	674 827	21,8
Turku	331	6,4	15	25,0	587 624	8,4
Tampere	150	-2,0	14	-17,6	1 398 575	6,2
Oulu	150	-2,0	16	23,1	475 449	31,9
Kuusikko	1 514	6,8	138	10	5 849 781	6,6

Puhetulkkauksen asiakkaita oli 156, joista valtaosa Tampereella (51) ja Turussa (40). Turussa paikallinen oppilaitos on kouluttanut puhevammaisten tulkkeja vuodesta 1996 alkaen. Tulkkien saataavuuden myötä uusia asiakkaita on ohjautunut tulkkipalveluun. Myös Tampereella on usean vuoden ajan järjestetty puhevammaisten tulkin erikoisammattikoulutusta. Tampereella toimii työparimalli, jonka mukaisesti sosiaalityöntekijä ja puheterapeutti hoitavat tiiviissä yhteistyössä asiakkaan kanssa puhevammaisten tulkkipalvelua. Lisäksi Tampereella on toteutettu tulkkipalvelujen kehittämishanke, joka on tukenut tulkkipalvelujen erityisosaamista ja luonut laajan yhteistyöverkoston.

Tulkkautustuntien määrä (Tampere, Turku ja Oulu) oli 55 800 tuntia ja lisääntyi noin 6 % edellisestä vuodesta. Tulkkautustunneista noin kolmanneksen käyttivät opiskelijat. Asioimistulkkauksen asiakas-kohtainen tuntimäärä nousi 50 tunnista 57 tuntiin vuonna 2007. Tulkkipalvelun käytön lisääntyminen on johtunut ilmeisesti tulkkien paremmasta saataavuudesta, eikä niinkään vielä tuntimäärän lisäyksestä vammaispalvelulaissa. Asiakaskohtaisen tuntimäärän lisäystä ei tapahtunut kaikissa kunnissa.

Tulkkipalvelujen järjestämistä on käsitelty enemmän vuoden 2006 vammaispalvelujen Kuusikko-raportissa. Tulkkipalveluja suunnitellaan siirrettäväksi Kelan järjestettäväksi vuonna 2010.

¹ sis. tukiviittomien opetuksen asiakkaat Espoossa ja Oulussa.

2.4 Palveluasuminen

Vammaispalvelulain mukaisen palveluasumisen asiakkaita oli Kuusikon kunnissa noin 700 vuonna 2007. Asiakasmäärä on kasvanut vuodesta 2003 yli 51 %. Palveluasumisen asiakasmäärän kasvuun on vaikuttanut mm. yleinen suuntaus palvelurakenteen keventämiseen laitoshoidosta avopalveluihin ja nuorten vaikeavammaisten itsenäistymisen lisääntyminen. Samaan aikaan on palveluntuottajien määrä kasvanut. Palveluasumisen asiakkaiden avuntarve ja hoitoisuus on lisääntynyt, mikä nostaa palveluasumisen kustannuksia.

Tämän lisäksi kunnissa oli 484 asiakasta, joille on tehty palveluasumisen päätös kotiin. Näiden asiakkaiden palvelut hoidettiin suurimmalta osin henkilökohtaisen avustajan avulla (337 asiakasta). Myös kotipalvelu voi antaa palvelut. Tällöin kustannuksia ei saada eriteltyä. Kotiin annettavasta palveluasumisesta syntyy joissakin kaupungeissa kustannuksia myös ostopalveluna hankituista palveluista. Tätä kustannusosuutta ei ole tällä hetkellä otettu mukaan palveluasumisen kustannuksiin.

Palveluasumisen kustannukset olivat 25 miljoonaa euroa, mikä oli noin neljännes kaikista vammaispalvelulain palvelujen kustannuksista.

Vammaispalvelun palveluasumisen käytännön ongelmaksi on muodostumassa se, että varsinkin uusissa yksiköissä asuminen tulee asiakkaille varsin kalliiksi pääkaupunkiseudulla, jolloin asiakkaat joutuvat turvautumaan toimeentulotukeen.

VpL:n mukainen palveluasuminen 2007 sekä muutos % edellisestä vuodesta				
	Asiakkaat	% ed. v	Kustannukset	DEFL muutos % ed. v
Helsinki	302	0,7	11 955 065	6,9
Espoo	84	33,3	3 255 826	6,3
Vantaa	61	27,1	1 750 386	8,9
Turku	88	0,0	2 384 696	2,3
Tampere	101	12,2	3 968 395	0,8
Oulu	48	14,3	1 716 457	22,5
Kuusikko	684	8,4	25 030 825	7,8

2.5 Vaikeavammaisten henkilöiden päivätoiminta

Vammaispalvelulakiin lisättiin vuoden 2007 alussa uusi säädos vaikeavammaisten päivätoiminnasta. Lain 8 b § mukaista päivätoimintaa järjestettäessä vaikeavammaisena pidetään työkyvyttöä henkilöä, jolla vamman tai sairauden aiheuttaman erittäin vaikean toimintarajoitteen vuoksi ei ole edellytyksiä osallistua sosiaalihuoltolain (710/1982) 27 e §:ssä tarkoitettuun työtoimintaan ja jonka toimeentulo perustuu pääosin sairauden tai työkyvyttömyyden perusteella myönnettäviin etuuksiin.

VpL:n mukaisen päivätoiminnan asiakkaat ja nettokustannukset 2007		
	Asiakkaat	Kustannukset, eur.
Helsinki	149	717 756
Espoo	64	246579
Vantaa
Turku	12	3292
Tampere	38	88538
Oulu	2	..
Kuusikko	265	1 056 165

Vaikeavammaisille henkilöille järjestettävän päivätoiminnan on tuettava itsenäisessä elämässä selviytymistä ja sen avulla on edistettävä sosiaalista vuorovaikutusta. Päivätoiminta voi sisältää esim. ruoanlaittoa, liikuntaa, keskustelua, retkeilyä, luovaa toimintaa sekä sosiaalisten taitojen harjaannuttamista. Päivätoimintaa on järjestettävä muualla kuin asiakkaan omassa kodissa. Tavoitteena on lisätä vaikeavammaisen henkilön kontakteja asunnon ulkopuolella ja edistää kanssakäymistä muiden kanssa. Päivätoimintaa voidaan kuitenkin järjestää esim. palveluasumisyksikön erillisissä tiloissa.

Päivätoimintaa järjestetään mahdollisuuksien mukaan siten, että asiakas voi osallistua toimintaan viitenä päivänä viikossa tai tätä harvemmin, jos hän kykenee osallistumaan työtoimintaan osaaikaisesti. Päivätoimintaa voidaan järjestää harvemmin myös silloin, jos siihen on muu asiakkaasta johtuva syy.

Helsinki

Vaikeavammaisten päivätoiminta Helsingissä vuonna 2007 on järjestetty kokonaisuudessaan ostopalveluna. Vuoden aikana asiakkaita päivätoiminnassa on ollut 149 ja he ovat käyneet päivätoiminnassa pääsääntöisesti 1-2 kertaa viikossa. Kustannukset toiminnasta olivat 717 756 euroa. Kustannukset muodostuvat asiakaspalveluostoista 501 000 euroa ja asiakaskuljetuksista 182 000 euroa. Loput kustannukset ovat palkka- ja muita henkilöstökustannuksia vyörytyksineen. Asiakkaat ovat maksaneet suoraan palvelutuottajille ateriamaksun sekä kuljetusten omavastuusuuden.

Espoo

Vaikeavammaisten päivätoiminta on järjestetty kokonaisuudessaan ostopalveluna. Palvelua on myönnetty 64 asiakkaalle. Näistä asiakaista 16 on kehitysvammaisia opiskelijoita, jotka tarvitsevat aamu- ja iltapäivätoimintaa, mitä on järjestetty opiskelupaikan toimesta. Suurin osa muista asiakaista on hakenut päivätoimintaa 1-3 krt viikossa. Ainoastaan muutamille vaikeavammaisille opiskelun päättäneille nuorille on myönnetty päivätoimintaa 5krt viikossa.

Vantaa

Vaikeavammaisten päivätoiminta on vuonna 2007 järjestetty osana sopeutumisvalmennusta. Myös kustannukset ovat osana sopeutumisvalmennuksen kustannuksia, eikä niitä saada eriteltyä. On arvioitu, että 18 asiakasta olisi ollut oikeutettu vammaispalvelulain mukaiseen päivätoimintaan. Varsinaisesti päivätoimintaa ei ole juuri kysytty. Vammaisten päivätoimintatarpeet on otettu huomioon kaupungin omassa toiminnassa vanhusten päivätoimintakokonaisuuksissa, jonne tarvittaessa on perustettu vammaisille asiakkaille toimintaryhmiä. Niitä on ollut jo perinteisestikin. Kehitysvammaiset ja mielenterveyskuntoutujat ovat käyttäneet heille järjestettyä päivätoimintaa

Turku

Turussa vammaispalvelulain mukaista päivätoimintaa on hankittu 12 asiakkaalle marraskuusta 2007 alkaen Invalidiliiton Asumispalvelujen Validia-palveluista. Muutama asiakas on käyttänyt päivätoimintaa viitenä päivänä viikossa lähinnä omaishoitajatilanteen takia. Suurin osa asiakaista on käyttänyt palvelua 1-3 päivänä viikossa.

Tampere

Tampereella vaikeavammaisten päivätoiminnassa oli vuoden 2007 aikana yhteensä 38 asiakasta. He kävivät päivätoiminnassa pääsääntöisesti 1-2 kerta viikossa. Vaikeavammaisten päivätoimintaa järjestivät Tampereella Validia-palvelut sekä Aivovammaliitto. Asiakkaat maksoivat itse ateriamaksun palveluntuottajille. Vaikeavammaisten päivätoimintaan myönnettiin tarvittaessa vammaispalvelulain mukaiset kuljetuspalvelut, joista asiakkaat maksavat omavastuusuuden

Oulu

Vuonna 2007 Oulussa tehtiin vammaispalvelulain mukainen päivätoimintapäätös kahdelle aikuiselle vaikeavammaiselle. Päivätoiminta heille oli järjestetty kaupungin omana toimintana asumis- ja päivätoimintapalveluiden vastuualueen toimesta. Kustannuksia ei saada eriteltyä ainakaan vuoden 2007 osalta. Vuonna 2008 asiakkaiden määrä tulee kasvamaan sekä omana toimintana että ostopalveluna.

3 Yhteenvedo

Vammaispalvelulain mukaisia palveluja käytti 33 680 henkilöä ja palvelujen kustannukset olivat runsaat 96,2 miljoonaa euroa Kuusikon kunnissa vuonna 2007.

Kuljetuspalvelu oli yhä sekä asiakasmäärällä että kustannuksilla mitaten merkittävin palvelu. Asiakkaita oli noin 27 000 henkilöä ja toiminnan kustannukset olivat vajaat 40 miljoonaa euroa vuonna 2007. Kaikki kunnat ovat viime vuosina palauttaneet käyttöön säästösyistä lakkautetun sosiaalihuoltolain mukaisen kuljetuspalvelun. Sen avulla on pyritty tehostamaan ikääntyneiden kuljetuspalvelujen järjestämistä. Suurin muutos palvelujen käyttäjämäärässä on tapahtunut Helsingissä, jossa

VpL:n kuljetuspalvelujen käyttäjämäärä on vähentynyt vuodesta 2003 lähtien noin 3 000 asiakkaalla ja sosiaalihuoltolain kuljetuspalveluja saavien määrä noussut 1 200 asiakkaalla. Muissa vertailukunnissa molempien kuljetuspalvelujen asiakasmäärä on viime vuosina kasvanut. Vammaispuolustajalain kuljetuspalvelun kustannukset asiakasta kohti olivat 1 461 euroa vuodessa. Kustannukset ovat reaalisesti alentuneet vuodesta 2003 muissa kunnissa paitsi Tampereella.

Kunnat ottivat 2000 luvun alkupuolella käyttöön kuljetuspalvelukeskuksia, joiden tehtävänä oli hoitaa keskitetysti matkojen tilauksia ja yhdistellä soveltuvia matkoja. Vuonna 2007 matkapalvelukeskusten kautta tilattujen matkojen määrä oli yli 90 % tehdyistä matkoista. Koska matkapalvelukeskusten käytöstä ei ole täysin saatu odotettuja hyötyjä, kunnat ovat parhaillaan muuttamassa järjestelmiä eri tavoin.

Palveluasumisen asiakkaita oli noin 700 Kuusikon kunnissa vuonna 2007. Lisäksi kunnissa oli lähes 500 kotiin tehtyä palveluasumisen päätöstä. Kustannukset palveluasumisesta olivat 25 milj. euroa, mikä teki 36 700 asiakasta kohti. Palveluasuminen on asiakaskohtaisesti kallein vammaispuolustajalain palvelu. VpL:n mukaisen palveluasumisen asiakasmäärä sekä kustannukset ovat viidessä vuodessa kasvaneet noin 50 %. Asiakaskohtainen kustannusten kasvu oli vastaavana aikana 2 %.

Tulkkipalveluja käytti runsas 1 500 asiakasta ja kustannukset toiminnasta olivat 5,8 miljoonaa euroa Kuusikon kunnissa vuonna 2007. Tulkkipalvelujen kilpailutus ja tilausten järjestäminen hankintapiirien kautta ovat johtaneet tulkkipalvelujen saannin parantumiseen, mutta myös huomattavaan kustannusten nousuun. Tulkkipalvelun kokonaiskustannukset ovat lähes kaksinkertaistuneet vuodesta 2003. Tulkkipalvelujen käyttäjien määrä on samana aikana lisääntynyt noin 20 %, ja kustannukset asiakasta kohti ovat nousseet 51 %. Asioimistulkkauksen asiakaskohtainen tuntimäärä nousi 50 tunnista 57 tuntiin vuonna 2007. Tuntimäärän lisäys johtui ilmeisesti tulkkien paremmasta saatavuudesta, eikä niinkään vielä tuntimäärän lisäyksestä vammaispuolustajalain. Asiakaskohtaisen tuntimäärän lisäystä ei tapahtunut kaikissa kunnissa.

Vammaispuolustajalakiin tuli vuoden 2007 alussa uusi pykälä vaikeavammaisten päivätoiminnasta. (8 b §). Päivätoiminnan tarvetta kunnissa on selvitelty ensimmäisen vuoden aikana. Vuonna 2007 palvelua sai yli 250 asiakasta ja kustannukset toiminnasta olivat noin miljoona euroa, mikä teki asiakasta kohti vajaat 4 000 euroa.

Asunnon muutostöiden järjestämistavat poikkeavat hieman eri kunnissa. Turussa kaupungin oma työkeskus tekee kustannusarviot ja toteuttaa suurimman osan muutostöistä, muissa kunnissa muutostöitä suorittavat enemmän yksityiset urakoitsijat. Asuntoon kuuluvat välineet ja laitteet, kuten hissit ja kattonostimet, myönnetään pääsääntöisesti asiakkaan käyttöön. Tällöin huolto- ja korjauskustannukset kuuluvat kunnan korvattaviksi.

Peruspalvelujen riittämättömyys lisää vammaispuolustajalain kustannuksia. Asiakkaat, joiden tulisi saada palvelunsa ensisijaisen lainsäädännön perusteella siirretään usein vammaispuolustajalain piiriin. Erityisesti kotipalvelujen järjestäminen vammaisasiakkaille on puutteellista, jolloin palvelut joudutaan järjestämään erityislainsäädännön, kuten vammaispuolustajalain, kautta.

Tulevaisuuden haasteina vammaispuolustajalain ovat toteutuvat kuntaliitokset, jotka laajentavat kuljetuspalvelujen aluetta ja lisäävät täten kustannuksia. Kuljetuspalvelut on tarkoitettu toisenlaiseen tilanteeseen kuin mikä nykyään vallitsee. Joukkoliikenteen esteettömyyden lisääntyminen vähentää osittain kuljetuspalvelujen tarvetta.

Vammaispuolustajalaki ja kehitysvammalaki ovat monelta osin vanhentuneet. Parhaillaan valmistellaan kehitysvammalain ja vammaispuolustajalain yhteensovittamista. Ensimmäisessä vaiheessa molemmat lait jäävät voimaan ja muutokset koskevat vain osaa lakien sisällöstä. Lakien yhteensovittaminen tulee vaikuttamaan vammaispuolustajalain kustannuksiin ja palvelujen järjestämiseen.

Liitteet

- 1 Vammaispalvelulain mukaisten palvelujen ja taloudellisten tukitoimien tiedonkeruun määritelmät 2007
- 2A Vammaispalvelulain mukaisten palvelujen ja taloudellisten tukitoimien asiakkaat ja kustannukset 2007
- 2B Vammaispalvelulain mukaisten palvelujen ja taloudellisten tukitoimien asiakkaat ja absoluuttiset kustannukset 2001- 2007
- 2C Vammaispalvelulain mukaisten palvelujen ja taloudellisten tukitoimien vuoden 2007 arvoon deflatoidut kustannukset 2003- 2007
- 3 Kuuden suurimman kaupungin vammaispalvelulain mukaiset palvelut ja taloudelliset tukitoimet 2003- 2007, kuvioita palvelujen kustannusten kehityksestä
- 4 Asunnon muutostyöt sekä asunnon välineet ja laitteet
- 5 Kuusikko-työryhmän jäsenten yhteystiedot